

IZAZOVI STUDENTSKIH ON-LINE PREZENTACIJA U NASTAVI STRANOG JEZIKA

Ivana Mirović¹, Vesna Bulatović², Andrijana Berić³

^{1,2,3}Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

¹miriv@uns.ac.rs, ²vesna.bulatovic@uns.ac.rs, ³aberic@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Razvijanje sposobnosti usmene komunikacije i, specifično, sposobnost prezentovanja predstavlja važan elemenat u nastavi stranog jezika na fakultetima. U uslovima prelaska na on-line nastavu i prezentovanja u virtuelnom okruženju teorijska saznanja o elementima koji su bitni za uspešnost prezentacije i dosadašnja praksa prezentovanja stavljeni su na test i studenti se suočavaju sa dodatnim izazovima. Ovaj rad će se fokusirati na aspekte prezentovanja koji su od posebnog značaja za uslove on-line prezentacije gde je proces komunikacije otežan time što osoba koja prezentuje nema direktan kontakt sa publikom. U vezi sa tim, analiziraćemo načine na koji se studenti mogu osposobiti da prevaziđu ograničenja koja iz ovoga proizilaze korišćenjem specifičnih lingvističkih i metadiskursnih elemenata.

Ključne reči: on-line nastava, studentske prezentacije, strani jezik, interaktivnost, metadiskurs

CHALLENGES OF ON-LINE STUDENT PRESENTATIONS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Abstract: Developing the ability of oral communication and, more specifically, developing presentation skills, is an important element in foreign language teaching at university level. In the newly developed context of online teaching and presentation in a virtual environment, the theoretical knowledge about the elements important for a successful presentation and the earlier practice of class presentations are put to the test as students face additional challenges. This paper will focus on the aspects of presentation that are of particular importance when presenting online and the communication process is adversely affected by the fact that the presenter does not have direct contact with the audience. In this regard, we will analyze ways in which students can be able to overcome these limitations by using specific linguistic and metadiscourse elements.

Key Words: on-line teaching, student presentations, foreign language, interactivity, metadiscourse

1. UVOD

Veština uspešnog prezentovanja kao i veština prezentovanja na stranom jeziku predstavljaju oblast koja je poslednjih decenija u žiži interesovanja kako u akademskim institucijama tako i u savremenom profesionalnom okruženju. Kao jedna od važnih komunikacionih veština i šire, kao bitna komponenta tzv. mekih veština (eng. *soft skills*), umešnost prezentovanja predstavlja značajan faktor u plasiranju sopstvenih ideja, komunikaciji sa članovima poslovnog tima, prezentovanju proizvoda ili usluga potencijalima klijentima i slično. U razmatranju ove oblasti bitno je naglasiti da umeće prezentovanja nije veština koja je neizbežno definisana urođenim karakteristikama ili tipom ličnosti, nego da prezentovanje, kao i svaka druga veština, može da se uči i razvija kroz praksu i uz pomoć i savete nekoga ko o toj oblasti više zna.

U nastavi stranog jezika izrada prezentacija predstavlja formu usmenog izražavanja u vidu monologa pred kolegama i nastavnikom. Ovaj vid usmenog izlaganja podrazumeva aktivno učešće studenata i interaktivni pristup što su karakteristike savremenih metoda u nastavi stranih jezika [1]. Izrada prezentacija kao bitan elemenat u razvoju govornih veština je prisutna u nastavni stranih jezika na univerzitetu bilo u okviru nastave stranog jezika za potrebe buduće struke ili kao komponenta razvijanja stranog jezika za akademske potrebe. Izrada prezentacija predstavlja aktivnost koja pored razvijanja jezičkih kompetencija istovremeno razvija i druge nejezičke kompetencije i stoga predstavlja primer učenja kroz delanje. Potreba za razvojem veštine prezentovanja sve češće se reflektuje u nastavi stranih jezika na univerzitetskom nivou [2].

U uslovima pandemije virusa korona i prelaska na on-line nastavu, razvijanje jezičkih kompetencija u sklopu nastave stranih jezika na fakultetu nailazi na nove izazove. Usmena komunikacija i mogućnosti participacije studenata u govornim vežbama na času predstavljaju poseban problem s obzirom na virtualno okruženje i tehnička ograničenja. U proteklom periodu iskustva nastavnika stranih jezika na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu su pokazala da je izrada prezentacija dobar način da se obezbedi aktivno učešće studenata i pruži prilika studentima za razvijanje sposobnosti usmenog izlaganja i usavršavanje strategija uspešne komunikacije. Istovremeno, teorijska saznanja o elementima koji su bitni za uspeh u prezentovanju stavljeni su na test u promenjenom, virtualnom okruženju. Ovaj rad će se fokusirati na aspekte prezentovanja koji su od posebnog značaja za uslove on-line

prezentacije gde proces efektne komunikacije otežan činjenicom da osoba koja prezentuje nema direktan kontakt sa publikom. U vezi sa tim, analiziraćemo načine na koji se studenti mogu osposobiti da prevaziđu ograničenja koja iz ovoga proizilaze korišćenjem specifičnih lingvističkih i metalingvističkih elemenata.

2. OSNOVE USPEŠNE AKADEMSKE PREZENTACIJE

Prezentacija predstavlja dominantan vid usmene komunikacije u akademskom okruženju. Zareva [3] definiše akademsku prezentaciju kao integralni deo mreže žanrova u akademskom diskursu i oblik usmenog izražavanja čija je komunikativna funkcija da informiše stručnu publiku o temi od zajedničkog interesa u struktuiranom obliku. Ona kao karakteristike ovog žanra navodi monološki način izlaganja, narativnu strukturu i informativni karakter i naglašava da se on mora posmatrati i sa stanovišta lingvistike pogotovo kada hoćemo da sagledamo realnost studentskih prezentacija na stranom jeziku. Ovo je posebno relevantno za studente na Fakultetu tehničkih nauka pogotovo ako imamo u vidu neka ranija istraživanja koja pokazuju da u obrazovanju studenta tehnike nedostaje adekvatno razvijanje prezentacionih veština [4].

Prezentacije studenata su sve češće jedan od elemenata prilikom formiranju ocena iz različitih predmeta u okviru savremenih studijskih programa. Ono sa čime se često suočavamo je da, u situacijama gde prezentacije predstavljaju rezultat rada studenata u istraživanju određenih problema ili izveštavanje o rezultatima individualnog ili grupnog projekta, fokus je više na sadržaju prezentacije nego na umeću njenog prezentovanja. Iako bi se moglo pretpostaviti da studenti univerziteta znaju šta čini uspešnu prezentaciju i imaju razvijene veštine prezentovanja, u razgovoru sa studentima saznajemo da se ovoj veštini u prethodnom školovanju najčešće nije posvećivala dovoljna pažnja. Stoga se ne možemo pouzdati u transfer veština prezentovanja sa maternjeg na strani jezik pogotovo kada studenti na stranom jeziku imaju na raspolaganju ograničene jezičke resurse.

Dobru prezentaciju karakterišu celovitost, koherentnost i razvojni tok. Kada govori o prezentacijama na stranom jeziku Zareva [5] pored organizacije sadržaja naglašava i druge elemente koji su specifični kada studenti ne prezentuju na svom maternjem jeziku. To su leksičke, gramatičke, diskursne i metadiskursne karakteristike koje imaju značajnu ulogu za postizanje uspeha u ovakvoj vrsti izlaganja. Ona u svojim istraživanjima [3], [5] posvećuje posebnu pažnju upotrebi priloških odredbi koje se mogu pojaviti u obliku, reči, fraza, ili klauza. Po svojoj funkciji one mogu imati ulogu da pruže informaciju o okolnostima koje prate određenu radnju u smislu vremena, mesta, načina, uzroka i slično. Drugu grupu čine priloške odredbe koje ukazuju na autorov stav prema onome o čemu govori: koliko su sigurni u istinitost tvrdnje ili sa kolikom preciznošću iznose svoje stavove. Poslednju grupu čine priloške odredbe kojima se postiže veza između pojedinih elemenata diskursa u smislu nabiranja, sumiranja, kontrastiranja, povezivanja uzroka i posledice i slično. Zareva [5] posebnu pažnju posvećuje ovoj poslednjoj grupi priloških odredbi koje služe povezivanju pojedinih elemenata diskursa i nalazi da postoje razlike u njihovoj upotrebi kada se porede prezentacije na maternjem i stranom jeziku. Njeno istraživanje pokazuje da preterana ili neadekvatna upotreba ovakvih izraza predstavlja problem prilikom prezentovanja na stranom jeziku i naglašava da je ovome potrebno posvetiti posebnu pažnju u okviru nastave stranog jezika i pripreme studenata za uspešno izvođenje prezentacija. Slično tome, Knežević [1] svom istraživanju najčešćih poteškoća koje studenti imaju prilikom usmenih prezentacija na engleskom uočava da je najprisutniji problem (70%) predstavljalo odsustvo kohezivnih sredstava. Mi smo u svojoj praksi imali u vidu ova saznanja i posmatrali smo ih u kontekstu upotrebe različitih elemenata metadiskursa [6] i njihovog značaja u organizovanju materije koja se predstavlja publici, uspostavljanju veze sa slušaocima i prezentovanju svog odnosa prema materiji.

3. SPECIFIČNOSTI ON-LINE PREZENTACIJA

U uslovima pandemije koronavirusa i prelaska na on-line nastavu prezentacije studenata koje čine sastavni deo nastave stranog jezika održavaju se u virtualnom okruženju. Ovakva situacija donela je sa sobom različite probleme. Pored tehničkih ograničenja koje nameće korišćenje nove tehnologije (problemi sa pristupom internetu, loša konekcija, veština snalaženje korisnika u virtualnom okruženju ili umeće korišćenje potencijala date platforme) koji u većoj ili manjoj meri opterećuju nastavu u ovakvim uslovima, problemi u nastavi stranih jezika imaju i svoje specifičnosti.

Kada je reč o izvođenju studentskih prezentacija, ovi problemi prvenstveno su vezani za nemogućnost uspostavljanja direktnog kontakta sa publikom. Osnovna karakteristika dobre prezentacije i mera njenog uspeha je kontakt između izlagača i publike. U uslovima kada studenti prezentuju pred svojim kolegama i nastavnikom u učionici, publika ima mogućnost da prati držanje, pokrete tela/ gestikulaciju predavača, a pogled predavača koji je upućen publici uspostavlja direktan kontakt između njega i publike. Sve ovo je nemoguće ili je moguće u ograničenom obliku u uslovima on-line prezentacija. Sa stanovišta studenta koji prezentuje on-line okruženje predstavlja još veće izazove. Čak i kada virtualno okruženje pruža mogućnost da izlagač vidi svoju publiku (ili jedan njen deo), praksa on-line prezentacija i naše iskustvo je da su kamere studenata iz publike isključene. Ovakva

situacija ne pruža mogućnost povratne informacije o efektu koji prezentacija ima na publiku, odnosno, student izlagač nema saznanja o tome koliko je njegova prezentacija uspešna. Dok bi u učionici pogled na publiku govorio o tome sa kolikom pažnjom kolege prate njegovo izlaganje, u on-line okruženju izlagač nema ni informaciju o tome koliko je zapravo brojna njegova publika niti sa kolikom pažnjom prati njegovu prezentaciju (realnost on-line prezentacija je tzv. „podeljena pažnja“).

Svest o ovim problemima i njihovom uticaju na uspeh prezentacije, kao i istraživanja o tome šta čini uspešnu prezentaciju o kojima je bilo reči u prethodnom delu ovog rada, daju nam indikacije kako se poteškoće u izvođenju on-line prezentacija mogu prevazići. U odsustvu direktnog kontakta između izlagača i publike interaktivnost i jezički elementi kojima se postiže kontakt sa publikom postaju imperativ dobre prezentacije. U tom smislu obraćanje publici uz upotrebu ličnih zamenica *mi* (kojom se publika i izlagač stavljaju u istu grupu) ili *vi* (kojom se direktno obraća publici) dobijaju na značaju. Elementi interakcijskog metadiskursa [6] kao što su izrazi: *obratite pažnju, kao što možete da vidite*, i slični koji grade odnos između izlagača i publike kao i postavljanje pitanja na koje izlagač sam daje odgovor takođe imaju ovde važnu ulogu.

U uslovima on-line prezentacija kada pažnju slušalaca može lako da odvrati nešto u okruženju, dobra organizacija, kohezija i jasna osnovna ideja koja prolazi kroz celu prezentaciju postaju još bitnije za uspešnu komunikaciju. Jezički elementi tj. upotreba priloških odredbi o kojima govori Zareva [5] kojima se postiže veza između pojedinih elemenata diskursa kao što su nabravanje, sumiranje, kontrastiranje, povezivanje uzroka i posledice i slično ovde postaju još značajniji. Ovi elementi mogu se posmatrati i kao deo interaktivnog metadiskursa u Hajlandovoj klasifikaciji [6] pa bi u tom smislu uspešna on-line prezentacija uključivala tranzicione izraze kao što su: *pored ovoga, takođe, stoga*; markere sheme kao što su: *na početku, svrha moje prezentacije je*, i slično. Imajući u vidu mogućnost da potencijalno nema potpunu pažnju publike u on-line okruženju, izlagač mora biti spreman da bitne elemente prezentacije naglasi, preformuliše ili ponovi da bi bio siguran da je komunikacija uspešna i da je poruka stigla do publike. Mali „trikovi“ koje koriste oni koji su uspešni u prezentovanju da bi privukli publiku na samom početku kao što su anegdota iz svakodnevnog života ili zanimljiv statistički podatak mogu dobro poslužiti studentima koji prezentuju on-line da zainteresuju svoje kolege u publici.

S obzirom da u on-line prezentacijama publika vidi samo lice izlagača (najčešće samo u uglu ekrana) govor tela i drugi oblici ne-verbalne komunikacije gube svoju funkciju i virtualnom obraćanju. Uloga glasa, međutim, je bitna a ključni elemenat ovde je raznolikost. Potencijalna zamka on-line prezentacije je preveliko oslanjanje na pisani tekst koji izlagač može da ima pred sobom čime prezentacija gubi na interaktivnosti. Iako virtualno okruženje omogućava izlagaču da koristi ovakvu vrstu pomoći, treba imati na umu da ton glasa prilikom čitanja teksta nije prikladan za prezentacije. Studenti treba da budu svesni ovoga tokom pripreme i izlaganja svojih prezentacija i da koriste ton glasa, ritam rečenice i pauze u govoru da postignu željeni efekat.

4. NAŠA PRAKSA U PRIPRMI STUDENATA ZA PREZENTACIJE

Imajući u vidu osnovne karakteristike uspešne akademske komunikacije kao i specifičnosti i izazove on line prezentacija naša praksa u pripremi studenata za prezentacije naglašava komunikativnu funkciju prezentacije i njen interaktivni karakter kao najvažnije elemente. Takođe, naglašavajući da je uspeh prezentovanja veština koja se može savladati kroz praksu, studentima je pružena prilika da nauče o tome šta čini uspešnu prezentaciju na različite načine: 1) preskriptivno, kroz davanje saveta, uputstava i objašnjenja, 2) kroz primer, nastavnik drži prezentaciju o tome kako se drži prezentacija i 3) kroz praksu, uvežbavanjem specifičnih elemenata prezentacije na času. Materijal sa savetima za uspešnu prezentaciju je na raspolaganju studentima u elektronskoj formi putem MS Teams platforme. Ovaj materijal posebno se fokusira na praktične savete za korišćenje elemenata metadiskursa koji doprinose uspehu izlaganja tako što pospešuju kontakt sa publikom, naglašavaju organizaciju prezentacije i omogućavaju njeno lakše praćenje i postižu koheziju čime zapravo uspešno „vode“ publiku kroz prezentaciju.

Ovi elementi metadiskursa ilustrovani su odgovarajućim primerima da bi ih studenti lakše usvojili i primenili u svojim prezentacijama. Neki od ovih izraza na engleskom i nemačkom jeziku su:

- Izrazi za organizaciju prezentacije:
Engleski: *First I will tell you something about, then I will..... and finally we will.....*
Nemački: *Am Anfang werde ich über (...) sprechen, dann werde ich.... danach wird.... zum Schluss wird...., Das Thema ist..., Ich möchte heute über das Thema (...) sprechen...*
- Izrazi za organizaciju određenog segmenta:
Engleski: *There are three reasons ... We can divide this into two parts...*
Nemački: *Es gibt ein paar Gründe..., Man kann das/ Wir können das in zwei Teile aufteilen...*
- Izrazi za prelazak na novi segment/temu:
Engleski: *Moving on to....., Now I'd like to turn to....., Having considered (x) , let us now move on to (y)....*
Nemački: *Bevor ich über (...) spreche..., Jetzt würde ich..., In diesem Zusammenhang können wir noch (...) erwähnen..., Nun einige Worte zu...*
- Izrazi za fokusiranje da određenu temu:
Engleski: *I'd like to focus on....., What I'm going to do is to explain...*

- Nemački: *Ich möchte Ihnen noch ein Beispiel dafür geben..., Ich erläutere dieses Thema..., Diese Tabelle zeigt uns...*
- Izrazi za naglašavanje kontrasta:
Engleski: *On the other hand.... However, ... Nevertheless...*
Nemački: *Einerseits... andererseits..., Jedoch..., Hingegen..., Dennoch...*
 - Izrazi za naglašavanje, parafraziranje, davanje primera
Engleski: *It is clear that.... In other words... For instance ...*
Nemački: *Zum Beispiel..., Mit anderen Worten...*
 - Izrazi za skretanje pažnje na vizualne elemente prezentacije
Engleski: *You can see here....., This slide shows.... Here are the data*
Nemački: *Wie Sie auf dieser Abbildung leicht merken können..., Dieses Dia/ Bild zeigt..., Hier sind ein paar Daten aufgezählt...*
 - Izrazi za upućivanje da sledi zaključak i da se prezentacija bliži kraju
Engleski: *To conclude..., I'd like to finish by saying....*
Nemački: *Zum Schluss möchte/ soll man unterstreichen..., Lassen Sie mich zum Abschluss noch sagen..., Vielen Dank für Ihre Aufmerksamkeit...*

Pored saveta, primera i obuke o tome šta čini uspešnu prezentaciju, studentima su jasno definisani i kriterijumi za ocenu njene uspešnosti. Time se još jednom potenciraju elementi koji su bitni za ovaj vid komunikacije i, što je veoma bitno sa metodičkog stanovišta, studentima je jasno na koji način će biti napravljena evaluacija njihovog rada. Ovi kriterijumi mogu se podeliti u dve grupe. Prvu grupu čine elementi koji su bitni za prezentaciju kako na stranom, tako i na maternjem jeziku. U tom smislu ocenjuje se 1) izbor teme i celovitost njenog prezentovanja; 2) jasna struktura i organizacija prezentacije; 3) izgled i svrshodnost slajdova; 4) stil izlaganja i kontakt sa publikom 5) pridržavanje vremenskog ograničenja. U drugoj grupi nalaze se kriterijumi koji su specifični za ocenu prezentacije na stranom jeziku: 1) tačnost izlaganja; 2) izgovor i intonacija; 3) gramatička ispravnost 4) korišćenje adekvatnih rečeničnih konstrukcija i 5) upotreba adekvatnog stručnog vokabulara. Svaki od ovih elementa je studentima dodatno objašnjen i kriterijumi su dostupni studentima u okviru materijala za pripremu prezentacija.

5. ZAKLJUČAK

Uslovi on-line nastave promenili su način izvođenja prezentacija studenata u okviru nastave stranog jezika na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Novo, virtualno, okruženje dodatno je naglasilo potrebu da se u prezentacije uključe jezički elementi kojima bi se postigao kontakt između izlagača i publike, lakše praćenje toka prezentovanja i uspeh procesa komunikacije. Kroz pripremu koja je potencirala diskursne i metadiskursne elemente stranog jezika kao i jasne kriterijume za ocenjivanje uspeha prezentacije, studenti su u on-line okruženju održali uspešne prezentacije svojim kolegama i stekli veštine koje su značajne za njihovo akademsko i buduće profesionalno okruženje.

6. LITERATURA

- [1] Ljiljana Knežević, *Veština usmenog izlaganja u nastavi jezika struke – najčešće poteškoće studenata*, Jezik struke: izazovi i perspektive, Zbornik radova, Društvo za strane jezike i književnosti Srbije, Beograd, 2011
- [2] Ljiljana Mrkšić i Dragana Vuković Vojnović, *Analiza potreba kao značajan izvor podataka u nastavi stranog stručnog jezika*, Primenjena lingvistika, 1, 70-74, 2000.
- [3] Alla Zareva, *Information Packaging, Level of Formality, and the Use of the Circumstance Adverbials in L1 and L2 Student Academic Presentations*, Journal of English for Academic Purposes, 8/1, 55-68, 2009
- [4] Vest, D., Long, M., & Anderson, T. *Electrical engineers' perceptions of communication training and their recommendations for curricular change: Results of a national survey*. IEEE Transactions on Professional Communication 39, 1: 38-42, 1996.
- [5] Alla Zareva, *And so that was it` Linking Adverbials in Student Academic Presentations*, RELC Journal, 42(I) 5-15, <http://rel.sagepub.com/content/42/1/5>
- [6] Ken Hyland, *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London, New York, Continuum, 2005.